

Omenirea: o poveste fără speranță?

written by Elena Cristina Enoiu | February 21, 2021

Un articol de Josh Herring pentru Acton Institute

Încă din Cartea Genezei, Occidentul a văzut în specia umană diferite stadii ale depravării. Această constatare este una eronată din perspectiva lui Rutger Bregman, care susține în cartea sa, *Humankind: A Hopeful History*, că „majoritatea oamenilor, în adâncul sufletului, sunt destul de decenti”. El consideră „radicală” o astfel de afirmație și, pe parcursul a optsprezece capitole, încearcă să prezinte atât modul în care civilizația occidentală a condamnat în mod eronat umanitatea ca fiind depravată, cât și așteptările lui privind o nouă eră a bunătății umane, care ar deveni posibilă dacă am renunța la această idee falsă a depravării iremediabile și ireversibile, în favoarea unui bun simț inerent speciei umane. Prima parte are o structură mai degrabă teoretică, având ca fundament mai multe idei cheie. Bregman contrastează viziunea pesimistă a lui Thomas Hobbes asupra umanității cu viziunea lui Jean-Jacques Rousseau despre „sălbaticul nobil”, care trăia înainte de apariția proprietății private și a orașelor.

Există cărți care expun un punct de vedere bine articulat și dedică principalele capitole argumentării tezei pe care o susțin, determinând cititorul să accepte ca inevitabilă și firească perspectiva autorului. Alte cărți prezintă întregul proces de analiză și de comparație realizat de autor pentru a ajunge la concluzia sa. În timp ce această a doua categorie de cărți este mai puțin convingătoare într-un sens demonstrativ, logic, o astfel de carte îi permite cititorului să înțeleagă mai bine autorul respectiv și să perceapă într-un mod mai profund perspectiva sa. *Humankind: A Hopeful History* este o astfel de carte. Bregman aduce în prim plan o teză clară și ordonează un volum impresionant de informații din propria cercetare pentru a-și susține pledoaria. Structura cărții, precum și excluderea acelor date vădit contradictorii, totuși, nu pot conduce la construirea unui raționament incontestabil.

Teza sa vizează un interval de timp progresiv: „Primul lucru pe care trebuie să îl înțelegem despre specia umană este că, în termeni evolutivi, suntem copii”. Această analiză evolutivă ne conduce la următoarele două concluzii: mai întâi, la faptul că ultimii 10.000 de ani de istorie a omului sunt echivalentul a cinsprezece minute, dacă ne raportăm la un interval 24 de ore, și apoi, la faptul că mare parte a existenței umanității se află în întunericul tulbure al preistoriei.

Mai apoi, Bregman inventează un termen pentru a descrie umanitatea domesticită, civilizată, în comparație cu înaintașii noștri pe scară evolutivă:

Noi suntem pentru neanderthalieni ceea ce sunt câinii pentru lupi. Și, la fel cum câinii maturi arată ca niște pui de lup, oamenii au evoluat pentru a arăta ca niște maimuțe. Faceți cunoștință cu Homo-puppy (n. trad. omul-cățeluș).

Bunătatea, sociabilitatea și cooperarea sunt atributele evolutive primare ale lui Homo puppy și, totodată, sunt ceea ce a permis ființelor umane să depășească stadiile anterioare ale procesului evolutiv uman, care a condus la civilizație. Bregman susține că oamenii nu sunt deosebit de violenți, contrar concepției comune. El analizează studiile antropologice ale popoarelor tribale și studiile istorice ale armelor folosite în al Doilea Război mondial și concluzionează că, în 9 din 10 cazuri, oamenii vor încerca să evite conflictele sângeroase cu ceilalți.

Bregman dezbate apoi „blestemul civilizației”. Urmându-l pe Rousseau, el susține că, odată cu dezvoltarea proprietății private, „1% din populație a început să persecute 99%, iar oportuniștii au urcat pe scara socială de la comandanți la generali și de la căpetenii la regi. Zilele libertății, egalității și fraternității se încheiaseră.” Acele „zile” reprezintă trecutul pre-civilizațional, când triburile de vânători-culegători nomazi trăiau într-o relativă pace, armonie și prosperitate, rezolvându-și toate problemele prin colaborarea dintre triburi. Acum, a început epopeea dureroasă a civilizației blestemate. „Extinderea proprietății private și a agriculturii au dus la sfârșitul erei proto-feminismului”, precizează el. „Nu întâmplător virginitatea feminină s-a transformat într-o obsesie. Unde, în preistorie, femeile fuseseră libere să trăiască după bunul plac, acum erau mai degrabă ascunse și supuse. Așa a început era patriarhatului. ”

Bregman finalizează acest capitol povestind două versiuni diferite ale legendei Insulei Paștelui – o poveste care devine laitmotivul capitolelor sale centrale. Mai întâi, el spune povestea așa cum a fost ea consemnată oficial, făcând referire în primul rând la prezentarea făcută de Jared Diamond în *Collapse*. Această versiune descrie o insulă care face implozie sub greutatea lăcomiei și a dorinței de putere a oamenilor (respingând astfel teza lui Bregman). Bregman prezintă apoi cercetări mai recente, susținând că legenda Insulei Paștelui a fost înțeleasă greșit: nu a existat niciodată o civilizație mare în cifrele proiectate de Diamond. În schimb, au existat triburi mai mici care, prin colaborare, au obținut rezultate impresionante cu mai puțini oameni. În capitolele centrale ale cărții, Bregman urmează același raționament cu unele dintre experimentele psihologice cheie din secolul al XX-lea: experimentul închisorii Stanford al lui Phillip Zimbardo, experimentul lui Shock Machine al lui Stanley Milgram și relatarea morții Catherinei Genovese. El expune mai întâi versiunea publică a poveștii, care sugerează răul latent din interiorul oamenilor, iar apoi evidențiază noi cercetări care răstoarnă povestea.

Ultimele secțiuni ale cărții explorează ce s-ar întâmpla dacă am inversa prezumțiile sau dacă am privi realitatea din perspectiva opusă. Crearea de

instituții umane bazate mai degrabă pe încredere decât pe neîncredere, sugerează Bregman, ar putea debloca noi orizonturi pentru civilizație. El oferă exemple din lumea afacerilor (compania de îngrijiri medicale Buurtzorg a lui Jos de Blok), din educație (Agora lui Sjef Drummen, o școală construită pe conceptul de încredere acordat elevilor, care vede jocul ca pe o modalitate de învățare autodirecționată) sau din politică (metoda bugetului participativ utilizat în Torres, Venezuela). Aceste trei exemple susțin ceea ce Bregman numește „un realism nou”.

Esența tezei lui Bregman este aceea că civilizația suferă acut de o neînțelegere a antropologiei. Dacă am schimba acest mod de înțelegere, relele care decurg din această premisă falsă vor dispărea. Raționamentul este clar; rămâne întrebarea dacă metodologia sa ar trebui să câștige încrederea cititorului.

Bregman este un excelent povestitor. Cariera sa s-a concentrat mai degrabă pe scrierea de cărți pentru publicul larg decât pe scrierea academică, iar ușurința sa în comunicare este vizibilă în această carte. Are priceperea de a găsi povești populare care rezonază cu un public educat, non-academic, dar dovedind apoi că povestea are un tâlc ascuns. Cartea lui se deschide cu o poveste din viața reală inspirată din cartea lui William Golding, *Împăratul muștelor*, arătând că, în acest caz, anarhia nu a reușit să triumfe. În schimb, copiii au lucrat împreună pentru a supraviețui. Cartea prezintă numeroase povești ale cercetătorilor și psihologilor sau instantanee istorice preluate din ambele războaie mondiale, ilustrând principala lui idee.

În general, Bregman se concentrează pe acele povești în care sunt bine ilustrate discrepanțele din literatura academică. Analiza sa asupra experimentului închisorii Stanford reprezintă un exemplu sugestiv în acest sens. Cea de-a doua versiune a poveștii explică faptul că, după obținerea accesului la arhivă, savanții au aflat că Zimbardo i-a instruit pe gardieni să acționeze în anumite moduri, distrugând astfel legitimitatea experimentului. Bregman are, de asemenea, mai multe suspiciuni în ceea ce privește relatările din mass-media. El observă mai multe situații în care reporterii au ignorat detaliile, au ascuns aspectele încurcate ale poveștii și au refuzat să prezinte și perspectiva opusă, pentru a spori „senzaționalul” reportajelor lor. Aceste aspecte sunt cele mai bune părți din *Humankind*.

În cele din urmă, modul în care este apreciată această carte depinde de răspunsurile la patru întrebări fundamentale. Mai întâi, dovedirea tezei este criteriul principal de măsurare pentru succesul unei cărți? Ar putea științele sociale (psihologie, sociologie, antropologie) să explice pe deplin comportamentul uman? De ce anumite calități sunt considerate bune și altele rele? Este civilizația cu adevărat un blestem?

În cele din urmă, Bregman nu reușește să își demonstreze teza. El propune o afirmație universală – oamenii sunt ființe decente – care să înlocuiască ipoteza potrivit căreia oamenii sunt ființe depravate. Îi arată cititorului că exemplele de decență umană sunt numeroase. Nu spune, totuși, faptul că decența umană este „șablonul” universal pentru sufletul uman. Numeroasele sale exemple de răsturnare a cercetărilor psihologice demonstrează doar că

psihologia este ceva mai puțin clară și previzibilă decât pretinde adesea că este. S-ar putea chiar sugera faptul că starea de confuzie sau falsificarea înregistrărilor în sine contrazice teza lui Bregman.

Cadrul teoretic al cărții se bazează pe presupunerea că studiul antropologic al popoarelor tribale din secolul al XX-lea ne poate oferi informații despre cum au trăit popoarele preistorice. Dacă această premisă este greșită, atunci principalele motive ale lui Bregman pentru a afirma că civilizația este blestemată se destramă. Deoarece unele grupuri trăiesc în anumite moduri care sunt total opuse față de zonele ce se confruntă cu probleme „moderne”, acele regiuni „antagoniste” devin unice pentru modernitate. În cele din urmă, Bregman îi cere cititorului să presupună că antropologii sunt capabili să știe cu certitudine cum erau societățile umane preistorice. Această presupunere este nejustificată și, fără ea, teza lui Bregman nu reușește să fie una convingătoare.

De-a lungul paginilor cărții sale, Bregman îl informează pe cititor că a crescut într-o casă creștină, dar că în cele din urmă a renunțat la credința creștină și a devenit un discipol al lui Bertrand Russell. Bregman se încadrează în tradiția gânditorilor atei care nu mai au un cadru filosofic pentru judecățile lor de valoare. Cu toate acestea, el continuă să afirme că anumite valori sunt bune, iar altele sunt rele. El scrie despre „cele mai bune aspecte ale naturii umane – loialitate, prietenie, solidaritate”, dar și despre „păcate sociale mai grave, precum rasismul, violul în grup, crimele de onoare, sprijinul acordat teroriștilor și regimurile dictatoriale, chiar și genocidul”. El sugerează că sprijinirea lui Donald Trump în funcția de președinte în 2016 și favorizarea Brexit-ului au fost idei proaste. De ce sunt aceste idei sau acțiuni bune sau rele, Bregman nu explică; el doar le afirmă. Fără a-și clarifica poziția cu privire la aceste chestiuni morale, Bregman cade în capcana ascunderii preferințelor sale personale sub masca informațiilor susținute științific.

Pe măsură ce se apropie de finalul cărții, Bregman devine din ce în ce mai radical. El declară faptul că dreptul de proprietate și capitalismul sunt relele civilizației și solicită crearea unui comunism blând care să le înlocuiască. Nu își încheie discursul cu o sugestie politică, ci își îndeamnă cititorii să trăiască încrezându-se în bunătatea vecinilor lor. Eșecul său de a înțelege comunismul, așa cum a fost el practicat în URSS și Republica Populară Chineză, este îngrijorător. În timp ce Bregman definește comunismul folosind Oxford English Dictionary, el își propune să ofere exemple în care orice tip de proprietate colectivă sau municipală este, de fapt, o consecință a comunismului. Dacă analiza sa ar fi contestat modul în care comunismul a fost aplicat, raportându-se la oricare dintre neajunsurile sale deseori ascunse din lumea reală, argumentul său ar fi avut mai multă forță.

Bregman arată că oamenii sunt creaturi complexe. O etichetare simplistă a oamenilor ca fiind răi și egoiști este insuficientă. Cu toate acestea, îndemnul său de a avea încredere în decența înnăscută a fiecărei ființe umane este la fel de insuficient.

Articol original: Humankind: a hopeless history